

УДК 821.161.2

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-209-23>

## ВІЙНА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ДЛЯ ДІТЕЙ ТА ЮНАЦТВА

## WAR IN CONTEMPORARY UKRAINIAN LITERATURE FOR CHILDREN AND YOUTH

**Качак Т. Б.,**

*orcid.org/0000-0002-6863-1736*

*Scopus-Author ID 58117349100*

*Web of Science ResearcherID: ABB-2004-2021*

*доктор філологічних наук, професор,  
професор кафедри початкової освіти*

*Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*

**Близнюк Т. О.,**

*orcid.org/0000-0002-0558-2201*

*Web of Science ResearcherID: HJZ-4575-2023*

*кандидат педагогічних наук, доцент,  
доцент кафедри початкової освіти*

*Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*

Аналіз сучасної української літератури для дітей та юнацтва засвідчив, що тема війни – ключова й одна з найактуальніших у виданнях останніх двох років. У статті проаналізовано особливості художньої репрезентації війни у книжках-картинках, оповіданнях, казках і повістях «*Війна, що змінила Рондо*» Романи Романишин та Андрія Лесіва, «*Жовтий метелик*» Олександра Шатохіна, «*Півник. Котик. Шафка*» Олександра Михеда, «*Мої вимушені канікули*» Катерини Єгорушкіної, «*Абрикоси зацвітають уночі*» Ольги Русіної, «*Таємні історії маленьких і великих перемог*» Тані Стус, «*Абетка війни*» Євгена і Соломії Степаненків, «*Півник-переможець*» Зоряни Живки та ін.

Визначено, що орієнтація на певну вікову категорію читачів зумовлює появу типових моделей художньої репрезентації війни: в центрі сюжетного розвитку подій 1) дитина, юний оповідач чи оповідачка, які з дитячої точки зору і крізь призму власних переживань описують свій емоційний стан, події; 2) казкові персонажі, які є впізнаваними, мають умовних прототипів (пес Патрон, Котик, Півник, Шафка) чи постали на онові фольклорних ремінісценцій; 3) війна як руйнівна сила, якій протистоять і яку перемагають позитивні персонажі («*Війна, що змінила Рондо*»).

Маркери війни оприявлено в назвах творів, сюжетах і проблематиці (руйнування, втрата дому, небезпека і смерть, розлука з рідними, травма війни та ін.), образах головних героїв (діти-свідки, жертви війни, образи-символи війни та ін.), жанрово-наративних типах письма (першоособова нарація оповідача-дитини, якій довелося жити в умовах війни; дитяча точка зору й емоційний досвід; сповідальне, щоденникове письмо, автобіографізм), хронотопі, лексиці, мові. Ілюстрації, які візуалізують тексти, побудовані на контрастах, містять кольорові палітри й образи, що символізують дихотомію «добро і зло». Драматизм і трагедія війни в адресованих юним читачам творах, як правило, переходять в оптимістичну візуалізацію перемоги й світлого майбутнього.

**Ключові слова:** війна, українська дитяча література, сучасна література для дітей та юнацтва, образи-символи війни, маркери війни.

The analysis of contemporary Ukrainian literature for children and youth has shown that the war theme is a key one and among the most relevant topics in the publications in the last two years. The article analyzes the peculiarities of the artistic representation of war in picture books, short stories, fairy tales, and novels «*The War That Changed Rondo*» by Romana Romanyshyn and Andriy Lesiv, «*Yellow Butterfly*» by Oleksandr Shatokhin, «*Rooster, Cat. Cabinet*» by Oleksandr Mykhed, «*My Forced Vacation*» by Kateryna Yehorushkina, «*Apricots bloom at night*» by Olia Rusina, «*Secret stories of small and big victories*» by Tanya Stus, «*The Alphabet of War*» by Yevgen and Solomiya Stepanenko, «*The Victory Rooster*» Zoryana Zhyvka and other.

It was determined that focusing on a certain age category of readers leads to the appearance of typical models of artistic representation of war. In the center of the plot development of events there is: 1) a child, a young narrator, who from a child's point of view and through the prism of one's own experience describes emotional state and events; 2) fairy-tale characters that are recognizable, have conventional prototypes (dog Patron, Cat, Rooster, Cupboard) or appeared on the basis of folklore reminiscences; 3) the war as a destructive force that is opposed and defeated by positive characters («The War That Changed Rondo»).

Markers of war are revealed in: – titles of works, plots and issues (destruction, loss of home, danger and death, separation from relatives, war trauma, etc.), – images of the main characters (child witnesses, war victims, war images-symbols, etc.), – genre-narrative types of writing (first-person narration of the narrator-child who had to live in the conditions of war; children's point of view and emotional experience; confessional, diary writing, autobiography), – chronotope; – vocabulary, language. Illustrations that visualize texts built on contrasts contain color palettes and images that symbolize the dichotomy of «good and evil». The drama and tragedy of war in works addressed to young readers, as a rule, turn into an optimistic visualization of victory and a bright future.

**Key words:** war, Ukrainian children's literature, contemporary literature for children and youth, war images-symbols, markers of war.

**Постановка проблеми.** Сучасна українська література для дітей та юнацтва як художньо-естетичний і соціокультурний феномен постає на основі кращих національних літературних традицій на межі руйнування тоталітарного і формування посттоталітарного суспільства. Відлік цього етапу не випадково розпочинається з 1991 року – часу відновлення незалежності України після розпаду Радянського Союзу, який був колонією для багатьох народів і на десятиліття унеможливив вільний розвиток їхніх національних культур.

Сьогодні наша країна знову змушена боротися за свою незалежність, проти окупації, геноциду, який чинить росія. Повномасштабна війна, яку розпочала росія у лютому 2022 року, це не тільки вбивства українців, руйнування міст і сіл, екологічна катастрофа, це також гальмування економічного, культурного розвитку суспільства. Усі події, які зараз переживаємо, дитинство, обпалене війною, – усе знаходить відображення у сучасній дитячій книжці. Війна стала чи не основною темою виданих з 2022 року і адресованих дітям книг-картинок, казок, реалістичних оповідань, пригодницьких, шкільних й детективних повістей. На часі – аналіз та осмислення художньої репрезентації війни у творах для юних читачів з літературознавчої, мовознавчої, психолого-педагогічної й міждисциплінарної точок зору.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Українська дитяча література – об'єкт ґрунтовних літературознавчих досліджень У. Баран, Н. Богданець-Білокаленко, М. Варданян, О. Горбонос, Т. Качак, В. Кизилової, Л. Круль, Л. Куцої, Н. Марченко, Л. Овдійчук, О. Слижук та інших науковців. Вони розглядають її з різних точок зору, аналізують тематику, жанрові особливості, функціональний потенціал. Звертають увагу й на книги про війну. Тільки у межах роботи Міжнародної мультидисциплінарної наукової конференції «Дитинство. Література. Культура. Освіта», проведеної у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника у 2023 році, було виголошено десяток доповідей, присвячених цій темі. Серед них варто виокремити дослідження «Ретрансляція героїчного дискурсу в українських дитячих ілюстрованих книжках про війну» Н. Акулової, «Художня інтерпретація теми дитинства під час війни в українській літературі про Голокост» Н. Горбач, «Специфіка автобіографічного нарративу Патрона у повісті З. Живки «Пес Патрон»» Л. Куцої, «Тема війни у сучасній дитячій літературі: типові сюжети чи індивідуальні моделі життєвого досвіду?» Т. Качак та ін. [1].

Літературна рецепція війни, травми у контексті війни, мова війни, жанрова література як спроба автотерапії травми війни – далеко не весь спектр досліджень О. Пухонської, авторки монографії «Поза межами бою. Дискурс війни в сучасній літературі» [2], багатьох статей, літературознавчих концепцій досліджень цієї теми в літературі для дорослих читачів. Про війну в літературі, адресованій юним, йдеться здебільшого в публіцистичних, матеріалах. Переважають огляди книг про війну [3; 4; 5; 6] та розвідки [7], зорієнтовані на психотерапевтичний й педагогічний аспект посібники та методичні розробки [8]. До наукового дискурсу в цьому

контексті належать праці українських дослідниць Т. Качак і У. Баран, які висвітлюють особливості розкриття теми «діти і війна» у творах письменників ХХ століття [9]; В. Кизилової, яка зосереджує увагу на антимілітарному досвіді осмислення Другої світової війни в творах про і для дітей [10]; Л. Яремко, яка розглядає авторські казки про війну, розміщені на YouTube [11]; Ю. Кулінської, яка досліджує специфіку репрезентації історичного факту в контексті теми «дитина і війна» [12] та ін. Осмислюють тему війни в сучасних українських книгах для дітей польські дослідники М. Светліцкі [13; 14], К. Якубовська-Кравчик та С. Романюк [15].

**Мета дослідження.** Проаналізувати особливості художньої репрезентації війни сучасними українськими письменниками у творах для дітей та юнацтва; окреслити основні маркери та аспекти розкриття міліарної теми крізь призму вербального (поетика тексту) і візуального (ілюстрації) компонентів дитячої книжки, використовуючи літературознавчий та культурно-історичний підходи.

**Виклад основного матеріалу.** За останні роки багато книг для дітей присвячено міліарній темі, художньому осмисленню наслідків впливу війни на дитячі долі. Автори намагаються доступною дитині мовою на рівні її сприйняття, з точки зору героя/героїні-ровесників «проговорити» цю тему, дати відповіді на питання, які хвилюють, зняти емоційну напругу й допомогти дитині подолати травми війни. Вони продовжують українську літературну традицію, яку формують адресовані юним твори В. Близнеця, Є. Гуцала, М. Вінграновського, Г. Тютюнника, Г. Пагутяк, В. Рутківського [16, с. 96] та ін. Так само орієнтуються на вікову категорію реципієнтів і вдаються до типової моделі художньої інтерпретації цієї теми: «у центрі сюжетного розвитку подій – дитина-герой; артикулюється проблема втраченого дитинства; превалює дитяча точка зору на світ, що наближає твір до читача-дитини» [9, с. 72].

Маркерами війни в сучасних книгах для дітей виступають назви, проблематика, сюжети й події, герої та оповідачі – свідки подій, лексика й образи-символи, жанрові й нарративні типи (першоособова нарація, щоденникове, сповідальне, часто автобіографічне письмо), хронотоп війни. Драматизм і трагізм війни у цих виданнях майже завжди переростають в оптимістичну візуалізацію перемоги добра над злом, світла над темрявою. Це на вербальному і візуальному рівнях дуже добре ілюструє переказана багатьма мовами і відзначена багатьма літературними преміями книга-картинка «Війна, що змінила Рондо» (2016) Романи Романишин та Андрія Лесіва. Війна – ключове слово, яке винесене у назву книжки, формує центральне смислове ядро її змісту. Це адресована широкому колу читачів історія, що розкриває тему війни. Її можна читати і розглядати, над нею можна розмірковувати разом з дітьми. За жанровими ознаками вербальний компонент книги – казка, ключовою ідеєю якої є твердження, що сила в єдності й тільки разом можна здобути перемогу над злом. Самі ж автори в одному інтерв'ю наголошують: «це видання не про конкретну війну, а про те, як загалом сприймати такі події, як боротися з війною, як, зрештою, її перемогти» [17]. Попри те, що у малюнках, образах-символах закладено ідею української культури і реалій (Україна як прототип Рондо, флористична тема у книзі, алюзія до картини Марії Приймаченко «Будь проклята війна! Замість квіток ростуть бомби»), образи героїв є носіями символів інших народів, світової культури, тому книга є універсальною. Ілюстрації підкреслюють контрастність війни і мирного життя, асоціюються з темрявою, руйнуваннями, бомбами, вибухами, міліарною технікою, пораненнями і гармонійним життям, красою міста, дружбою казкових героїв, палітрою яскравих кольорів відповідно.

Візуальною мовою про життя під час війни «говорить» з дітьми «тиха книжка» Олександра Шатохіна «Жовтий метелик» (2022). Головна героїня – маленька дівчинка, яка символізує Україну. Вона тікає від жахливого павука, тенета якого більше нагадують колючий дріт концтаборів. Колючий дріт – образ-символ обмежень, страху і несвободи, які несе війна. Барвисті метелики – символ волі, вічності душі, щасливого життя до війни й надії на світле майбутнє. Автор використовує мову алегорій, щоб показати проблеми свободи й обмеження, війни і миру. «Це пронизлива метафорична візуальна розповідь про почуття, які в умовах війни пережива-

ємо ми всі. Книжка про страх і звільнення, про безвихідь і свободу, про самотність і єдність, про загрозу і надію, а також про інші обставини війни є напрочуд сильною візуальною реплікою, що не потребує перекладу. Вона розповідатиме про український досвід далеко за межами України», – переконана В. Вздутьська [18].

Художні-деталі, образи-символи незламності українців, які весь світ бачив на фото зі зруйнованої російськими обстрілами Бородянки під Києвом, лягли в основу казки Олександра Михеда «Півник. Котик. Шафка» (2022). Це історія родини – бабусі Лізи, дядька Андрія, онуки Соні, у дім яких прийшла війна. Шафка, зроблена дідусем Петром, в якій зберігаються родинні речі та старі фотографії, Півник – глечик Васильківської майоліки, подарований Лізі на семиріччя, врятований котик – головні герої цієї книжки. Хронотоп зруйнованого дому – показовий маркер війни, втраченого дитинства, якому протистоять Півник, Котик і Шафка, які не просто «вистояли», бережуть рід, а дарують надію на майбутнє.

Щоденникова сповідь, оповідь від імені дитини чи не найкраще дозволяють описати війну так, як її бачать і переживають діти. Таку жанрову форму обирає Катерина Єгорушкіна у повісті «Мої вимушені канікули» (2022). Віра, головна героїня й оповідачка твору, описує життя своєї родини у перші дні повномасштабного вторгнення росії в Україну, перші дні війни. Вона згадує бомбардування, зруйновані будинки, перебування у підвалі й виїзд з небезпечного міста. Як зауважує Н. Марченко, «в основу оповіді поряд із глибокими знаннями в галузі дитячої літератури та дитячої психології авторка поклала власний драматичний досвід перших днів війни, коли разом із дітьми була вимушена покинути рідний дім. Ця справжність пережитого, материнські почуття та спостереження надали текстові тієї неповторної атмосфери, тих дрібних деталей і натяків, які невловимо але чітко означають усе прочитане як “реальність”» [19].

Досвід вимушеної евакуації Єви та її матері, втечі від російських танків, рекет і бомб передає у книзі «Залізницею додому» (2022) Мар’яна Савка. Про вимушене переселення йдеться у «Блакитному записнику» (2023) Галини Ткачук. Тут від імені щоденника Бе-Зе оповідається про Владу, яка разом з мамою поїхала в Польщу. Нова школа, дитяча дружба, любов до рідного – те, що переживають діти, які змушені покинути свою домівку через війну. Оповідь від імені хлопчика, який описує свої відчуття дорогою до безпечного місця – іншої країни, й образ зруйнованого через війну дому формують сюжет книжки-картинки «Дім» (2022) Катерини Тихозорої. Війна очима семирічної дитини показана й у творі Оксани Луцевської «Це тиха ніч, мій астронавте» (2022). Здебільшого ці книги постають на основі автобіографічних елементів, пережитого авторами досвіду втечі від війни, порятунку від бомбардування міст, пошуку безпеки для себе і своїх дітей.

Про дитяче сприйняття воєнних подій й життя родини йдеться в оповіданні Надійки Гербіш «Яблука війни» (2020). Авторка описує життя української родини, яка втікаючи від Першої світової війни, емігрувала Америку. Юна головна героїня намагається знайти своє місце в новому світі, осмислити руйнівний вплив війни на їхню родину. Їй так хотілося втамувати біль батька, який воював, допомогти матері створити родинний затишок і мати відчуття безпеки у новому домі. Ця історія нагадує мільйони історій сучасних родин, які стали біженцями і шукали прихисток в інших країнах, як і родина, описана Надійкою Гербіш в оповіданні «Мене звати Мар’ям» (2017).

Про дітей, які живуть в умовах війни на прифронтових територіях, розповідають у повістях «Абрикоси зацвітають уночі» (2022) Ольга Русіна, «Юна війна» (2022) Світлана Вертола, «Зеро» (2023) Юлія Ілюха. Діти-герої знають про війну не зі сторінок книг. Їхні міста і села постійно обстрілюють, а небезпека всюди. Хлопчик з твору О. Русіної боявся мін і раптового наступу ворога: «Окрім мін, Устим боявся, що росіяни раптово почнуть наступати і їм з мамою, татом і Жменькою доведеться залишити дім, а військовим, – їхні бліндажі та окопи... Устим ніколи не бачив тих, хто ці гранати кидає, і від цього ставало ще страшніше, вони немовби самі падали з неба» [20, с. 11].

Війна змушує спочатку виживати, а потім таки наважитися на переїзд сім'ю Устима, Юну і її батьків, Лілю (Лайлу) і її матір. Це твори про дитячі травми війни, втрати дому і рідних людей, змінені долі, суспільне сприйняття/несприйняття, почуття інакшості. Головні герої не завжди можуть адаптуватися на новому місці, іноді зазнають цькування, їх переслідує відчуття самотності. Через психологізм автори повною мірою передають драматизм життя підлітків, їхню внутрішню трагедію, динаміку самоствердження в нових умовах, зміну ставлення до себе й до тих проблем, які виникають.

Емоції і переживання дітей в умовах війни – у центрі видань «*Діти повітряних тривог*» (2022) Лариси Денисенко, «*Таємні історії маленьких і великих перемог*» (2023) Тані Стус, «*Абетка війни*» (2023) Євгена і Соломії Степаненків. Остання книга цікава тим, що це реальна історія українсько-російської війни, подана у форматі зворушливого листуванням батька-військового та доньки, що чекає його вдома. Це розмова дитини й дорослого про війну та життя. Дівчинка розповідає про свої шкільні будні, розпитує про війну батька, а він правдиво й зрозуміло відповідає їй. Книжка побудована як абетка, де кожна історія розпочинається з певної літери. Наприклад, перша розповідь розпочинається запитанням «А коли закінчиться війна?».

Окремої уваги варті ілюстровані казки й казкові історії для дошкільнят і молодших школярів, в яких використано типову сюжетну модель розповіді: війну розпочинають вороги, а справжні герої рятують свою країну, обороняють землю й народ, перемагають силою, розумом, правдою. Протистояння добра і зла є центральним у таких творах. До цієї групи відносимо «*Казку про Світло*» (2022) Христини Лукашук, казку «*Півник-переможець*» (2022) Зоряни Живки. В останній йдеться про те, як розбійники зі Сходу напали на щасливу країну працюючих і мирних людей, пограбували їх і намагалися захопити. В наплічнику одного з розбишак – вкрадений рушник-оберіг із червоним півником. І цей півник стає для нападників справжнім прокляттям, адже в українській традиції символізує військову хоробрість, є провісником сонця й відродження, символом домашнього затишку. Як вважає В. Вздольська, «ці та інші давні смисли знову актуалізувалися в нашій культурі не в останню чергу завдяки півнику васильківської майоліки, знайденому на руїнах багатопверхівки в Бородянці. Це настільки влучний і місткий образ, що ми ще не раз побачимо його найближчим часом у дитячих книжках» [3].

Хронотоп війни, мотиви боротьби з ворогом та образи мужніх захисників артикульовані у казковій повісті «*Жерар-Партизан*» (2022) Івана Андрусяка. Коли ворожі танки починають наступати на територію села Витівка, Жерар, колишній детектив-морський свин, вирішує стати захисником своєї рідної землі. Разом із своїми звірячими друзями готується до боротьби з ворогом і навіть знешкоджують його техніку. Казка додає віри в перемогу, вчить дружбі та любові до Батьківщини, а мова твору передає лексику, актуалізовану війною.

БТР-и, гради, бомби, міни та інші слова мілітарного лексикону зустрічаємо у книжці-картинці Володимира Чернишенка «*Битва за місто*» (2022), казці Зоряни Живки «*Пес Патрон. Маленька історія про велику мрію*» (2022). Пес Патрон, собака-сапер, який рятує людські життя у російсько-українській війні, національний символ і талісман, став героєм коміксів «*Пес Патрон і Шкарпетковий монстр*» (2023) Юліти Ран. Усі ці твори закінчуються щасливо – перемогою добра і позитивних героїв, які стають на захист своєї країни.

Прототипи «*Героїчних казок*» (2024) Ірини Мацко – воїни ЗСУ – Валерій Залужний, Катерина Поліщук, Дмитро Коцюбайло, Михайло Діанов, Роман Ратушний та інші, які мужньо боронять Україну від ворога чи віддали життя за неї. Поєднуючи ознаки біографічного оповідання і фольклорної казки, авторка знайомить юних читачів із сучасними національними героями.

Іншу групу творів для дітей формують історії, написані на основі реальних подій чи асоціацій з ними. Такою є книжка оповідань «*Клуб врятованих. Непухнасті історії*» (2023) Сашка Дерманського й Тетяни Копитової, в якій йдеться про виживання тварин й людську небайдужість в умовах війни. Історії незламних чотирилапих Киці Монро, Кота-ветерана Доброго,

дворової киці з Маріуполя, кошеняти Перчика, які вчать ніколи не занепадають духом, готові боротися із зайдами і проявляти винахідливість, розповідає Зоряна Биндас у книжці «Котики-патріотики» (2023).

Терапевтичний ефект закладено в основі оповідань Тані Стус із збірки «Темні історії маленьких і великих перемог». Авторка в художній формі, синтезуючи реалістичну й казкову складові розповіді, пояснює дітям питання, що виникають під час війни, психологічно й емоційно підтримує їх. Крізь призму казкового сприйняття розкриває теми втрати дому, переїзду, адаптації, емоційних переживань, агресії, суму за рідними речами, мінної безпеки, сприйняття інвалідності або загибелі воїнів, очікування на перемогу.

У книжках і розмові з дітьми про війну важливо правильно розставити акценти, не травмувати їх. Дуже прикро, що в українських дітей до універсальних дитячих досвідів і проблем, таких як дорослішання, дружба, стосунки з ровесниками і батьками, перехід у нову школу та інших речей, додається ще один досвід – трагічний досвід втрат від війни. Писати про це може і вміє не кожен автор. На жаль, є поодинокі книги, які психологи й фахівці не рекомендують давати дітям. Зокрема, це книга Марії Сердюк, проілюстрована Тетяною Калюжною «*The War: the Children who will Never Get to Read Books*» (2022). Українська психологічна асоціація виступила з листом-рецензією, у якій не рекомендувала її для читання дітям, зокрема українським. 13 історій про дітей, які ніколи більше не зможуть читати книжок, містять надто реалістичні формулювання та жорсткі ілюстрації, які не підходять для дитячої аудиторії.

В розглянутих творах війна є центральною проблемою, але є ті, в яких автори побіжно торкаються її («Мій тато став зіркою» Галини Кирпа, «Марта з вулиці Святого Миколая» Дзвінки Матіяш, «16 весна» Василя Теремка, «І паралельні перетинаються» Сергія Гридіна, «Гімназист і Чорна рука» Андрія Кокотюхи та ін.). Війна – це завжди трагедія. Дуже слушною є думка Н.Марченко: «попри всю свою складність ситуації українські автори не прагнуть глобалізувати війну в дитячій книжці. На відміну від “російського світу” чи колишньої “радянської пропаганди” вони не пропагують героїку як знищення “ворога”, бо насправді на війну потрапляють різні люди, з різних мотивів і війна по-різному впливає на їхні долі. Але завжди це трагедія, що змінює світ назавжди» [21, с. 134].

**Висновки.** Аналіз сучасної української літератури для дітей та юнацтва засвідчив, що тема війни – ключова й одна з найактуальніших у виданнях останніх двох років. Орієнтація на певну вікову категорію читачів зумовлює появу типових моделей художньої репрезентації війни: в центрі сюжетного розвитку подій – 1) дитина, юний оповідач чи оповідачка, які з дитячої точки зору і крізь призму власних переживань описують свій емоційний стан, події, свідками чи учасниками яких є; 2) казкові персонажі, які є впізнаваними, мають умовних прототипів (образи-символи сучасної війни – пес Патрон, Котик, Півник, Шафка) чи постали на онові фольклорних ремінісценцій («Півник» З. Живки); 3) війна як руйнівна сила, якій протистоять і яку перемагають позитивні персонажі завдяки мужності й сміливості, світлу й духовності, відважності й єдності («Війна, що змінила Рондо»).

Маркери війни в розглянутих творах оприявлені в їхніх назвах, сюжетах і проблематиці (руйнування, втрата дому, небезпека і смерть, розлука з рідними, травма війни та ін.), образах головних героїв (свідки, жертви війни, образи-символи війни та ін.), жанрово-нарративних типах письма (першоособова нарація оповідача-дитини, якій довелося жити в умовах війни; дитяча точка зору й емоційний досвід; сповідальне, щоденникове письмо, автобіографізм), хронотопі, лексиці, мові. Ілюстрації, які візуалізують тексти, побудовані на контрастах, містять кольорові палітри й образи, що символізують дихотомію «добро і зло». Драматизм і трагедія війни в адресованих юним читачам творах, як правило, переходить в оптимістичну візуалізацію перемоги й світлого майбутнього.

**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Дитинство. Література. Культура. Освіта. Книга абстрактів I Міжнародної мультидисциплінарної наукової конференції (5–7 жовтня 2023 р.). / Ред.: Т. Качак, О. Будник. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2023. 144 с.
2. Пухонська О. Поза межами бою. Дискурс війни в сучасній літературі: Монографія. Брустури: Дискурсус, 2022. 288 с.
3. Вздутьська В. Тьотя Суп і півники-герої: огляд найцікавіших книжкових новинок для дітей. *Читомо*. URL: <https://chytomo.com/totia-sup-i-pivnyky-heroi-ohliad-najtsikavishykh-knyzhkovykh-povynok-dlia-ditej/>
4. Книжка заспокоює: що почитати дитині, поки триває війна. *Освіторія*. URL: <https://osvitoria.media/opinions/knyzhka-zaspoкоюye-shho-pochytaty-dytyni-poky-tryvaye-vijna/>
5. Корольчук М. Говоримо з дітьми про війну: 11 книг для молодших підлітків. <https://learning.ua/blog/202207/hovorymo-z-ditmy-pro-viinu-11-knyh-dlia-molodshykh-pidlitkiv/>
6. Стахів М. Війна. Діти. Література: дитячі книжки та війна в Україні. URL: <https://www.goethe.de/prj/lek/uk/ueb.html>
7. Купріян О. Українська література для дітей: не тільки про війну. *Посестри. Часопис*, 16, 2022. URL: <https://posestry.eu/zhurnal/no-16/statya/ukrainska-literatura-dlya-ditey-ne-tilki-pro-viynu>
8. Живі письменники. Як говорити з дітьми про війну та мир. Посібник. / Упор. Т. Стус, А. Третяк, М. Артеменко. К. 2023. 150 с.
9. Качак Т.Б., Баран У. С. Діти і війна: художня інтерпретація теми в українській літературі для дітей та юнацтва. *Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва «Література.Діти. Час»*. Вип. VI: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Українська література для і про дітей: історичні здобутки й тенденції розвитку» (11 жовтня 2016 року). Старобільськ: Вид-во ДЗ «Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка», 2016. С. 68–76.
10. Кизилова В. Антимілітарний досвід осмислення подій Другої світової війни в українських художніх творах для і про дітей. *Літературний образ дитинства в часи кризи XX – XXI ст.* / Наук.ред. Катажини Якубовської-Кравчик. Варшава: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2021. С. 73 – 84.
11. Яремко Л. «Від темряви до світла»: сучасні українські авторські казки про війну (інтерпретації). *Studia Methodologica*. Тернопіль; Кельце: Гельветика, 2023. Вип. 56. С. 84–92. <https://doi.org/10.32782/2307-1222.2023-56-9>.
12. Кулінська Ю. Історичний факт і література для дітей (на матеріалі прози сучасних письменників: роману О.Захарченко «Вертеп», повісті Г.Кирпи «Мій тато став зіркою», «Казки про Майдан» Х.Лукашук і казки Р.Романишин і А.Лесіва «Війна, що змінила Рондо», «Повернутися з війни» Н.Нагорної та ін.). *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*, (16), 35–40. <https://doi.org/10.28925/2412-2475.2020.16.5>
13. Świetlicki Mateusz. Mój tato został gwiazdą. Tanatos w ukraińskiej książce obrazkowej. *Slavica Wratislaviensia. Wielkie tematy kultury w literaturach słowiańskich*. 168. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2019. P. 197–206. <https://doi.org/10.19195/0137-1150.168.16>
14. Świetlicki Mateusz. «Oh, What a Waste of Army Dreamers...»: The revolution of Dignity and War in Contemporary Ukrainian Picturebooks. *Filoteknos: children's literature, cultural mediation, anthropology of childhood. Russian and Eastern European war childhood* / Edited by Larissa Rudova and Dorota Michulka. Varia – prepared by Ryszard Waksmund. Wrocław: Uniwersytet Wrocławski and Oficyna Wydawnicza ATUT. 2018. Vol. 8. P. 119–130.
15. Jakubovska-Kravchuk Katarzyna, Romaniuk Svitlana. Universalizm wojennej tematyki? Problemy przekładu ilustrowanej książki (na przykładzie projektu twórczości maisterni “Agrafka” “Viina, shcho zminyla rondo”). *Mova: klasykne-moderne-postmoderne*. 2019. Vol. 5. P. 84–97.
16. Качак Т. Тенденції розвитку української прози для дітей та юнацтва поч. XXI ст. К.: Академвидав, 2018. 320 с.
17. Романа Романишин і Андрій Лесів: «Ілюстрації мають розвивати мислення». *Видавництво Старого Лева*. URL: <https://starylev.com.ua/news/romana-romanyshyn-i-andriy-lesiv-ilyustraciyi-mayut-rozvyvaty-myslennya>
18. Вздутьська В. Найважливіші дитячі книжки 2022 року: На що звернути увагу? URL: <https://chytomo.com/najvazhlyvishi-dytiachi-knyzhky-2022-roku-na-shcho-zvernuty-uvahu/>
19. Марченко Н. Катерина Єгорушкіна. Мої вимушені канікули. *Ключ*. URL: <https://chl.kiev.ua/KEY/Books/ShowBook/786>
20. Русіна О. Абрикоси зацвітають уночі. Львів: ВСЛ, 2022. 144 с.
21. Марченко Н. П. Образ героя та усвідомлення іншого у новітній книзі для дітей України. *Historia kluczem do zrozumienia współczesnych relacji międzysąsiedzkich* / redakcja naukowa Tertsy Maresz i Katarzyna Grysińska-Jarmuła. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2017. S. 122–141.